

Marta Bogdanowicz

Przygotowanie do nauki pisania
Ćwiczenia grafomotoryczne
według Hany Tymichovej

PRZEWODNIK METODYCZNY DLA RODZICÓW I NAUCZYCIELI

WYDAWNICTWO
HARMONIA

Rodzice, nauczyciele, a także terapeuci znajdą w tej publikacji propozycje pożytecznych i przyjemnych zajęć z dzieckiem. Zaproponowane ćwiczenia grafomotoryczne są zajęciami graficznymi, które usprawniają ruchy rąk oraz współdziałanie oka i ręki, ponieważ odbywają się pod kontrolą wzroku.

Materiały zawarte w publikacji służą do:

- zabawy dla dzieci w wieku od 5 do 8 lat, szczególnie dla tych, które niespecjalnie lubią rysować;
- ćwiczeń przygotowujących dzieci w wieku przedszkolnym i uczniów klasy 0 do nauki pisania (zwłaszcza dzieci leworęczne);
- zajęć terapeutycznych dla dzieci starszych, mało sprawnych ruchowo, które piszą powoli i brzydko.

GENEZA PUBLIKACJI

Autorką większości ćwiczeń jest Hana Tymichova, która w latach siedemdziesiątych założyła pierwszą w byłej Czechosłowacji szkołę dla dzieci dyslektycznych w Karlovych Varach. Była również wykładowcą na kursach terapii pedagogicznej, a także znaną i cenioną autorką publikacji służących usprawnianiu dzieci z trudnościami w pisaniu i czytaniu.

W celu przygotowania niniejszej publikacji za zgodą Hany Tymichovej zebrałam rysunki używane przez nią w pracy terapeutycznej. Dokonałam ich uporządkowania, uzupełnienia oraz opatrzyłam komentarzem metodycznym.

Pierwsza część ćwiczeń zawiera rysunki Hany Tymichovej z nielicznymi zmianami, dotyczącymi kierunku kreślenia linii (rys. I-1, I-3, I-16) oraz ze wskazaniem tego kierunku na rysunkach, na których nie było to uwidocznione (rys. I-5, I-6, I-7, I-8, I-10, I-11, I-12, I-14, I-15).

Do **drugiej części** wybrałam rysunki trudniejsze. Uzupełniłam je dodatkowymi elementami graficznymi tak, aby stały się bardziej złożone i stanowiły następny etap ćwiczeń. Bez zmian pozostawiłam jedynie rysunek II-5. Rysunki II-12 oraz II-23, II-24 to nowe propozycje.

Trzecią część ćwiczeń zaprojektowałam jako kolejny etap, trudniejszy, bo przygotowujący do samodzielnego rysowania. W tym celu obok dużego rysunku zamieściłam drugi, pomniejszony, aby można go było wielokrotnie samodzielnie kopiować na wolnej powierzchni kartki. Oprócz wzorów Hany Tymichovej znalazły się tu nowe propozycje, np. trwały element tradycji szkolnej: „słoń widziany

od tyłu” (III–14), kilka rysunków mojej córki Kasi i znajomych dzieci (III–9, III–10, III–12, III–21, III–25, III–29, III–30, III–31, III–32). Te dziecięce pomysły są realizacją twórczych potrzeb i poszukiwań rozbudzonych podczas ćwiczeń, a o taki również efekt chodzi w proponowanych zajęciach.

ZAKRES STOSOWALNOŚCI

Ćwiczenia przeznaczone są dla dzieci w wieku przedszkolnym (od lat 5) i dzieci w wieku młodszym szkolnym (do lat 8). Mogą je wykonywać zarówno dzieci praworęczne, jak i leworęczne.

CEL ĆWICZEŃ

Ćwiczenia grafomotoryczne pomagają dziecku w osiągnięciu gotowości do nauki pisania, służą także korygowaniu nieprawidłowej techniki rysowania i pisania. Wobec dzieci przedszkolnych spełniają rolę usprawniającą i stymulującą, gdyż wpływają na rozwój motoryki rąk i koordynacji wzrokowo-ruchowej. Natomiast dzieci w młodszym wieku szkolnym – dzięki tym ćwiczeniom – korygują nieprawidłowe nawyki ruchowe, a utrwalają właściwe, konieczne podczas pisania.

Niewłaściwa technika wykonywania czynności graficznych jest przyczyną niskiego poziomu graficznego pisma (tzw. dysgrafia) i rysunku. Dziecko nie nadąża za klasą, szybko się męczy i zniechęca. Z czasem rodzi się w nim niechęć do wszelkich zajęć graficznych (rysowania, malowania i pisania). To zaś jest objawem zaburzeń wtórnych (emocjonalno-motywacyjnych) nakładających się na zaburzenia pierwotne (motoryki i koordynacji wzrokowo-ruchowej). Celem niniejszych ćwiczeń jest więc zapobieganie tym trudnościom lub ich pokonywanie.

SZCZEGÓLNE WSKAZANIA DO WYKONYWANIA ĆWICZEŃ

Zaproponowane ćwiczenia mogą być przydatne dla wszystkich dzieci, szczególnie jednak są wskazane dla tych, u których obserwuje się następujące trudności:

- wadliwa pozycja ciała podczas zajęć graficznych: kręgosłup wykrzywiony, głowa pochylona zbyt nisko;
- nieprawidłowe ułożenie ręki i palców: ręka wygięta w nadgarstku, dłoń skierowana ku osobie piszącej (najczęściej trudność ta występuje podczas pisania lewą ręką), wskutek czego koniec długopisu ułożony jest pionowo w górę lub w kierunku przeciwnym do piszącego; wygięcie ręki w nadgarstku powoduje: ograniczenie elastyczności i zakresu ruchów, stałe i nadmierne napięcie mięśniowe, a niekiedy również ból wygiętej ręki i szybsze zmęczenie;
- nieprawidłowy sposób trzymania pióra lub ołówka (w tym przypadku warto zastosować nasadkę na ołówek lub długopis, o której jest mowa w dalszej części wstępu);

- niewłaściwe napięcie mięśniowe ręki (nadmierne lub zbyt słabe), które powoduje nieprawidłowy nacisk pióra lub ołówka: zbyt słaby (rysunek ledwie widoczny) lub zbyt silny (łamanie grafitu, dziurawienie kartki, odbicie pisma na kolejnych stronach zeszytu);
- wolne tempo pisania i rysowania;
- szybkie męczenie się podczas rysowania i pisania;
- niski poziom graficzny rysunków, odpowiadający niższemu wiekowi życia (rysunki nadmiernie uproszczone);
- niechęć do rysowania.

Proponowane ćwiczenia grafomotoryczne mają służyć przede wszystkim usprawnieniu czynności rysowania, a pośrednio przygotowaniu do nauki pisania i podniesieniu poziomu graficznego pisma. Należy bowiem pamiętać, że czynność pisania wymaga wysokiej sprawności motorycznej rąk: dużej precyzji i szybkości ruchów oraz dobrej koordynacji ruchowej. Warunkuje to sprawne przechodzenie od jednego aktu ruchowego do następnego – kolejnych elementów w łańcuchu ruchów, jaki stanowi złożona czynność pisania. Dla opanowania poprawnej techniki pisania ważne jest też osiągnięcie dobrego poziomu współpracy oka i ręki. Przed przystąpieniem do nauki pisania w szkole konieczne jest więc zarówno usprawnienie motoryczne w zakresie szybkości, precyzji, melodii kinetycznej ruchów, koordynacji ruchowej całego ciała, koordynacji wzrokowo-ruchowej, jak i przyswojenie właściwych nawyków ruchowych, które decydują o gotowości dziecka do nauki pisania. Tak rozumiane przygotowanie dziecka stanowi część programu dydaktyczno-wychowawczego przedszkola i klasy 0.

Pragnę podkreślić, że **pierwszymi „nauczycielami”** dziecka są mama, tata, babcia... Niewłaściwe nawyki ruchowe, wyniesione z domu, ukształtowane w najwcześniejszym okresie posługiwania się ołówkiem i kredką podczas rysowania (zazwyczaj od 2 roku życia), są najtrwalsze. Nauczycielowi w klasie zerowej lub pierwszej bardzo trudno jest skorygować nieprawidłowe nawyki dotyczące sposobu trzymania ołówka, wadliwej postawy ciała podczas rysowania itd. Dlatego też ważne jest świadome podejmowanie „zabaw w rysowanie”, podczas których nasze dziecko powoli dorasta do roli ucznia.

MATERIAŁ

Publikacja zawiera zestaw zadań o wzrastającym stopniu trudności. Podzielona została na trzy części:

- **część I:** wzory proste – do kalkowania (rysowania po śladzie). Materiał stanowią 24 proste rysunki: 8 tzw. szlaczków (wzory 1–8) oraz 16 figur (wzory 9–24).
- **część II:** wzory złożone – do kalkowania. Materiał stanowią 24 trudniejsze niż w części I rysunki do rysowania po śladzie. Początek i kierunek ruchu jest oznaczony na wzorach strzałką. Linię rysunku należy prowadzić w taki sposób, żeby podczas rysowania po śladzie nie było potrzeby odrywania ręki od wzoru (aż do ukończenia rysunku). Rysunki ułożono według stopnia trudności ich wykonania.

- **część III:** rysunki – schematy do kopiowania. Materiał stanowią 32 wzory – proste schematy do samodzielnego odtwarzania.

MATERIAŁY POMOCNICZE

Materiały pomocnicze to:

- okładka z przezroczystej folii albo koszulka, do której wkłada się kartę ze wzorem (może być też kalka techniczna);
- mazaki ścieralne (do białych tablic) i zwykłe, kolorowe kredki, miękki ołówek;
- plastikowa nasadka (na mazak, ołówek) – dla dzieci, które dopiero uczą się prawidłowo trzymać ołówek lub do skorygowania nieprawidłowego chwytu.

RODZAJ ĆWICZEŃ

1. Kalkowanie rysunków (cz. I i II)

Kalkowanie prostych i złożonych rysunków, czyli rysowanie po śladzie, odbywa się ruchem ciągłym (bez odrywania ręki od papieru) i zgodnie z kierunkiem oznaczonym na rysunku (od punktu początkowego oznaczonego strzałką). Ćwiczenia wykonuje się w różnych pozycjach, można użyć nasadki.

Przebieg ćwiczeń: Zapoznajemy dziecko ze wzorem. Zachęcamy je, aby opowiedziało, co widzi na rysunku: nazwało poszczególne figury, rozpoznało i nazwało elementy figur (np. nos, ogon, uszy królika), określiło ich położenie w przestrzeni (u góry, z boku itp). Wyjaśniamy dziecku, że zasadą tego ćwiczenia jest rysowanie po linii jednym ruchem ciągłym, bez odrywania ręki od rysunku. Prosimy, by pokazało miejsca, w których rozpocznie i zakończy rysowanie.

Linia rysunku niejednokrotnie tworzy pętle, przecina się w wielu miejscach. Dziecko może mieć więc problem ze znalezieniem właściwej drogi kreślenia. Dlatego też ćwiczenia powinna poprzedzać analiza wzoru i kierunków ruchu (przede wszystkim w rysunkach złożonych – cz. II). Przed przystąpieniem do rysowania dziecko, wodząc palcem po linii, powinno prześledzić drogę ruchu – kreślenia, (pokaże, jak będzie rysować). Jest to ćwiczenie bardzo korzystne dla dziecka, ponieważ doskonali koordynację wzrokowo-ruchową, czyli współpracę oka i ręki.

W przypadku dzieci leworęcznych wskazane jest, aby wzór znajdował się przed dzieckiem nieco na lewo od osi ciała i ukośnie (lewy górny róg skierowany ku górze), co ułatwi dziecku kontrolowanie wzrokiem powstającego rysunku (lewa ręka nie zasłoni go podczas rysowania).*

* Dokładne wskazania do pracy z dziećmi leworęcznymi znajdują się w książce: M. Bogdanowicz *Leworęczność u dzieci*. Warszawa 1989, WSiP, oraz w zestawach ćwiczeń: M. Bogdanowicz, M. Rożyńska *Lewa ręka rysuje i pisze. Części I-III*. Gdańsk 2003, Wydawnictwo Harmonia.

W sprzedaży jest również specjalny zeszyt ze skośną liniaturą dla dzieci leworęcznych (opracowany przez M. Bogdanowicz i M. Rożyńską, a wydany przez Wydawnictwo Harmonia).

2. Kopiowanie rysunków (cz. III)

Kopiowanie rysunków, czyli samodzielne rysowanie prostych schematów.

Przebieg ćwiczeń: Zadania te wymagają większej sprawności w zakresie czynności grafomotorycznych. Dziecko tylko w początkowej fazie ćwiczenia rysuje po śladzie (pierwsze wykonanie rysunku), następnie kreśli pomniejszone rysunki samodzielnie na czystej części kartki (drugie i kolejne odtworzenie rysunku). Samodzielne rysowanie jest dla dziecka trudne, dlatego proponujemy mu początkowo kalkowanie (dużego rysunku), a następnie kopiowanie go w zmniejszonym formacie.

Kopiowanie rysunków jest dziecięcą zabawą starą jak świat. Wszyscy pamiętamy z dzieciństwa, jak można za pomocą kilku kresek i kółek wyczarować na papierze bałwanka, słońeczko czy słonia. Wiemy, jak wiele satysfakcji przynosi dziecku udany rysunek. Nawiązując do tych doświadczeń, proponujemy wiele innych wzorów możliwych do narysowania przez dziecko. Są one łatwe, przyjemne do rysowania ze względu na atrakcyjną formę graficzną, a poza tym odwołują się do poczucia humoru naszych dzieci.

Rysunki powstałe w efekcie kalkowania i kopiowania niewątpliwie dostarczą dzieciom wiele radości i pomogą im uwierzyć w siebie, ponieważ ich rysunek jest nareszcie „do czegoś podobny”, ładny i często dowcipny. Takie doświadczenia motywują dzieci do rysowania i przygotowują je do nauki pisania.

Bardzo często dalszym etapem tych ćwiczeń stają się zabawy graficzne, w czasie których dzieci wymyślają własne rysunki. Jest to szczególnie ważne dla dzieci o opóźnionym rozwoju funkcji ruchowych i wzrokowych, którym zadania grafomotoryczne sprawiają rzeczywistą trudność, nie przynoszą satysfakcji. Nic więc dziwnego, że takie dzieci szybko zniechęcają się do wszystkich zajęć graficznych, w tym również do pisania. Tempo pisania i poziom graficzny pisma decydują w pierwszych latach nauki o powodzeniu dziecka w szkole, ale i o jego samopoczuciu i motywacji do nauki.

SPOSÓB PRACY

Zawarte w zeszycie ćwiczenia grafomotoryczne stanowią **kilkumiesięczny program zajęć rozwijających i korygujących czynności wzrokowo-ruchowe, niezbędne dla opanowania dobrego poziomu graficznego pisma**. Warunkiem uzyskania pożądaných efektów jest wykonywanie ćwiczeń przy zachowaniu następujących zasad:

- zajęcia prowadzone są **systematycznie**: codziennie lub co drugi dzień, lecz krótko, zależnie od wieku dziecka i zdolności koncentracji (np. przez ok. 10 minut); najlepiej, jeśli odbywają się zawsze w tym samym czasie i miejscu;
- zajęcia prowadzone są zawsze **w obecności dorosłego**;
- teczka z kartami do ćwiczeń, zawierającymi wzory rysunków, znajduje się u rodziców (nauczyciela), dziecko podczas ćwiczeń otrzymuje tylko **jedną kartę** ze wzorem; nie pokazujemy dziecku innych rysunków i nie pozwalamy po nich kreślić;

- podczas zajęć dziecko wykonuje tylko **jeden nowy wzór**; zachęcamy je też do powtórzenia wzoru wykonanego poprzedniego dnia; jeśli ma ochotę, może dodatkowo narysować swój ulubiony wzór lub rysunek;
- wzór powinien być wykonany **kilkakrotnie**, różnymi technikami, np. rysowanie po wzorze palcem, różnymi kolorami ścieralnego mazaka na folii plastikowej; do wielokrotnego wykonywania ćwiczeń są więc przydatne takie pomoce, jak kalka techniczna, okładki z folii, koszulki plastikowe;
- kolejność wykonywania ćwiczeń jest **zgodna z porządkiem** rysunków zamieszczonych w zeszytcie: kalkowanie rysunków prostych → kalkowanie rysunków złożonych → kopiowanie rysunków;
- ćwiczenie każdego rysunku trzeba powtarzać w ciągu kolejnych zajęć tak długo, aż dziecko nabierze wprawy w swobodnym rysowaniu takich elementów, jak linie, koła, pętle; w przypadku kopiowania rysunek nie musi być idealnie zgodny ze wzorem, zachowywać dokładnie proporcji wielkości i położenia w przestrzeni;
- w przypadku dzieci oburęcznych w wieku przedszkolnym wskazane jest rysowanie raz prawą ręką, raz lewą, co może pomóc w wyborze ręki do pisania.

KOLEJNE ETAPY ĆWICZENIA:

I etap – zachęcamy dziecko do zabawy w rysowanie, pokazując rysunek (tylko jeden) przeznaczony do wykonania podczas zajęć; prosimy o opis rysunku, rozmawiamy z dzieckiem o tym, co widzi na obrazku;

II etap – wkładamy kartę z rysunkiem do przezroczystej koszulki (lub na rysunek nakładamy kalkę techniczną) i wyjaśniamy dziecku, na czym polega jego zadanie;

III etap – prosimy dziecko o pokazanie, jak będzie wykonywało rysunek; dziecko wskazuje punkt rozpoczęcia rysowania, a następnie wodzi palcem po linii, kreśląc rysunek aż do ukończenia zadania; w razie potrzeby pomagamy dziecku w śledzeniu drogi kreślenia linii;

IV etap – zachęcamy dziecko do kilkakrotnego odtworzenia rysunku na folii, za każdym razem dziecko wykonuje go mazakiem innego koloru (po zrobieniu rysunku ściera go wilgotną szmatką);

V etap – wyjmujemy rysunek z plastikowej koszulki i pozwalamy dziecku wykonać go na papierze dowolnym narzędziem, np. kolorową kredką, zwykłym mazakiem;

VI etap – zachęcamy dziecko do uzupełnienia rysunku według własnego pomysłu, np. pokolorowania, dorysowania lub doklejenia elementów pejzażu (dorysowanie chmur wokół jaskółki, naklejenie zielonej trawy ze strzępków bibuły, kawałków włóczki na baranka bądź też umieszczenie obok słonia palmy bananowej wyciętej z czasopisma), dodatkowe czynności (kolorowanie, rozrywanie na drobne elementy bibuły, włóczki) to kolejne ćwiczenia usprawniające funkcje ruchowe, wzrokowe i ich koordynację;

VII etap – wieszamy rysunek-kolaż na widocznym miejscu, aby pokazywać go domownikom i gościom; podczas rysowania często nagradzamy dziecko pochwałami lub w razie potrzeby także konkretnymi nagrodami-smakołykami (np. rodzyнки, sok), które w miarę upływu czasu zastąpimy pochwałą;

VIII etap – jeżeli dziecko ma ochotę, może dodatkowo wykonać rysunek z poprzedniego dnia lub narysować swój ulubiony wzór;

IX etap – umawiamy się z dzieckiem na następne spotkanie.

POZYCJE PODCZAS ĆWICZEŃ

Zgodnie z zaleceniami Hany Tymichowej ćwiczenia grafomotoryczne wykonuje się w czterech różnych pozycjach:

1. Postawa stojąca, rysowanie w płaszczyźnie pionowej

Na ścianie, szafie lub drzwiach umieszczamy kartkę ze wzorem. Dziecko, stojąc przed kartką znajdującą się w płaszczyźnie pionowej, rysuje po śladzie. W trakcie ćwiczenia wzór powinien być ułożony nieco na lewo od dziecka tak, aby jego ręka przesuwała się po linii rysunku od lewej strony do osi ciała, nie przekraczając jej. Wzór należy zawiesić na wysokości ust i brody dziecka, by nie powodować zmęczenia ręki uniesionej zbyt wysoko podczas rysowania. Wykonywanie ćwiczenia w płaszczyźnie pionowej powoduje, że uniesiona w górę dłoń ustawia się pod odpowiednim kątem do planszy, a koniec ołówka skierowany jest ku ramieniu rysującej ręki. W ten sposób dłoń przyjmuje podczas rysowania właściwą pozycję. Jednocześnie w uniesionej nieco w górę ręce zmniejsza się napięcie mięśniowe, szczególnie w stawie łokciowym. Jest to istotne zwłaszcza w przypadkach nadmiernego napięcia mięśniowego podczas wykonywania czynności graficznych.

2. Postawa stojąca, rysowanie w płaszczyźnie poziomej

Wzór leży na stole. Dziecko wykonuje ćwiczenie w postawie stojącej. Podczas rysowania, w ręce ułożonej ku dołowi, dochodzi do naturalnego zmniejszenia napięcia mięśniowego, szczególnie w stawie barkowym. Jest to ważne w przypadkach nadmiernego napięcia i zbyt silnego naciskania narzędziem graficznym na papier w czasie rysowania lub pisania.

3. Postawa siedząca, łokieć uniesiony

Wzór leży na stole, dziecko zaś wykonuje ćwiczenie w pozycji siedzącej, z łokciem uniesionym ku górze. Pozycja taka powoduje zmniejszenie napięcia mięśniowego podczas rysowania, głównie w stawie łokciowym.

4. Postawa siedząca, przedramię oparte

Wzór leży na stole, a dziecko wykonuje ćwiczenie, opierając rękę o stół na wysokości przedramienia. Wykonywanie ćwiczenia w tej pozycji wpływa na rozluźnienie napięcia mięśniowego w stawie nadgarstkowym.

Hana Tymichova zalecała wykonywanie ćwiczeń we wszystkich czterech pozycjach, ponieważ sprzyjają one zmniejszeniu nadmiernego napięcia mięśniowego, które utrudnia pisanie i powoduje szybkie zmęczenie dziecka. Po serii takich ćwiczeń dziecko może odtwarzać wzór, przyjmując dowolną postawę.

Uwaga dotycząca dzieci leworęcznych: Podczas ćwiczeń (postawa 2–4) wzór powinien leżeć przed dzieckiem na lewo od osi ciała i ukośnie (lewy górny róg kartki wysunięty ku górze), co umożliwi dziecku kontrolowanie wzrokiem powstającego rysunku. Opanowanie tych nawyków ruchowych dobrze przygotowuje do pisania lewą ręką. Zasady nauki pisania lewą ręką oraz ćwiczenia dla dzieci leworęcznych znaleźć można w osobnych publikacjach (por. bibliografia i przypis na str. 6).

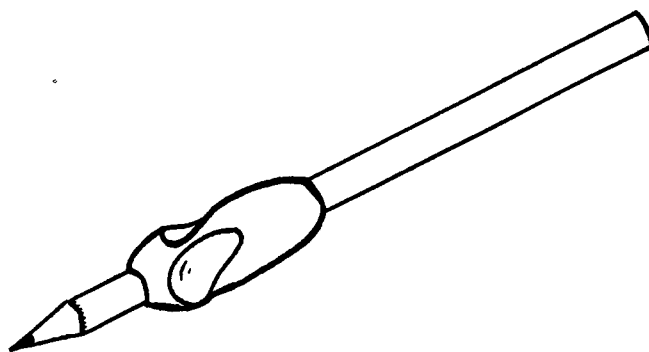
ĆWICZENIA Z NASADKĄ

– KORYGOWANIE NIEPRAWIDŁOWEGO CHWYTU

Inną propozycją Hany Tymichovej jest wykonywanie opisanych ćwiczeń przy użyciu tzw. nasadki korekcyjnej. Pomysłem autorki jest nasadka z modeliny, nagrodzona na konkursie pomocy do pracy terapeutycznej, zorganizowanym w latach 70. w Stanach Zjednoczonych przez Międzynarodowe Towarzystwo im. Ortona. Ćwiczenia z nasadką służyć mają wypracowaniu prawidłowego nawyku trzymania ołówka, dlatego też nasadki (wykonane z plastiku) są obecnie dostępne jako wyprawka dla dzieci w wieku przedszkolnym w wielu krajach zachodniej Europy, np. w Niemczech, Wielkiej Brytanii. Przede wszystkim jednak nasadka jest pomocna w przypadku nieprawidłowego sposobu trzymania narzędzia graficznego (pióra, długopisu, ołówka) podczas pisania i rysowania. Także w przypadku, gdy dziecko nie potrafi swobodnie kontrolować siły chwytu i nacisku na narzędzie – w trakcie wykonywania czynności graficznych naciska zbyt mocno, powodując, że pismo odciska się na kolejnych stronach zeszytu, lub naciska zbyt słabo, w wyniku czego zapis jest mało czytelny. Nasadka na narzędzie może zatem spełnić pomocną rolę, korygując uchwyt i powodując ustąpienie niepożądanego nawyku (zbyt silne ściskanie narzędzia lub nadmierny nacisk na papier).

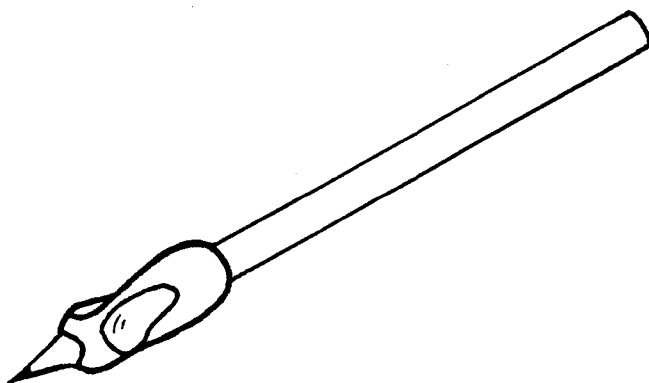
Tymichowa proponuje dwa typy nasadek: do rysowania i do pisania.

- **Nasadka do rysowania:** na ołówek automatyczny (z metalową oprawką), w odległości 5–7 cm od czubka, nakłada się waleczek z masy plastycznej (modeliny) o długości ok. 8 cm. Palcami dziecka umoczonymi w wodzie (aby masa nie

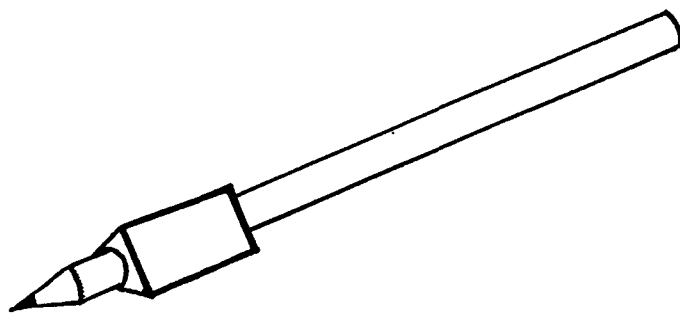
przykleiła się do ręki) wyciska się w wałeczku wgniecenia. Wgniecenia te odpowiadają prawidłowemu położeniu palców, utrzymujących ołówek podczas rysowania. Powinny być one dostatecznie głębokie i uwzględniać, którą ręką dziecko pisze (u dziecka leworęcznego odciskamy palce lewej ręki). Następnie w celu utwardzenia modeliny wkładamy oprawkę ołówka wraz z nasadką na kilka minut do wrzącej wody lub do gorącego piekarnika.

- **Nasadka do pisania:** w przypadku, gdy nie wystarczają ćwiczenia z nasadką w rysowaniu, należy sporządzić specjalną nasadkę do pisania. Sposób wykonania jest taki jak poprzednio, jednak z tą różnicą, że nasadka jest krótsza (ok. 6–7 cm)

i umieszczona tuż nad czubkiem ołówka (ok. 1,5–2 cm nad powierzchnią zeszytu). Znajduje się więc w miejscu, w którym zwykle trzymamy palce podczas pisania. Po wykonaniu nasadki, oprawkę automatycznego ołówka wypełniamy wkładem do długopisu. Przygotowanym w ten sposób długopisem dziecko powinno pisać tak długo, aż wypracuje i utwali prawidłowy nawyk trzymania pióra. Nasadka do pisania jest też użyteczna w przypadkach, gdy dziecko trzyma palce zbyt blisko kartki papieru, na której pisze. Tym samym zasłania sobie pole widzenia i uniemożliwia kontrolowanie pisanego tekstu.

Obecnie produkowane są również nasadki plastikowe w kształcie graniastosłupa, o przekroju trójkątnym (najlepsze dla dzieci w wieku przedszkolnym i pierwszych klasach nauczania początkowego), a także nasadki w kształcie owalu lub kulki

z wymodelowanymi wgłębieniami na palce. Można je nasunąć na ołówek czy pióro różnej grubości, ponieważ mają otwory różnej wielkości.

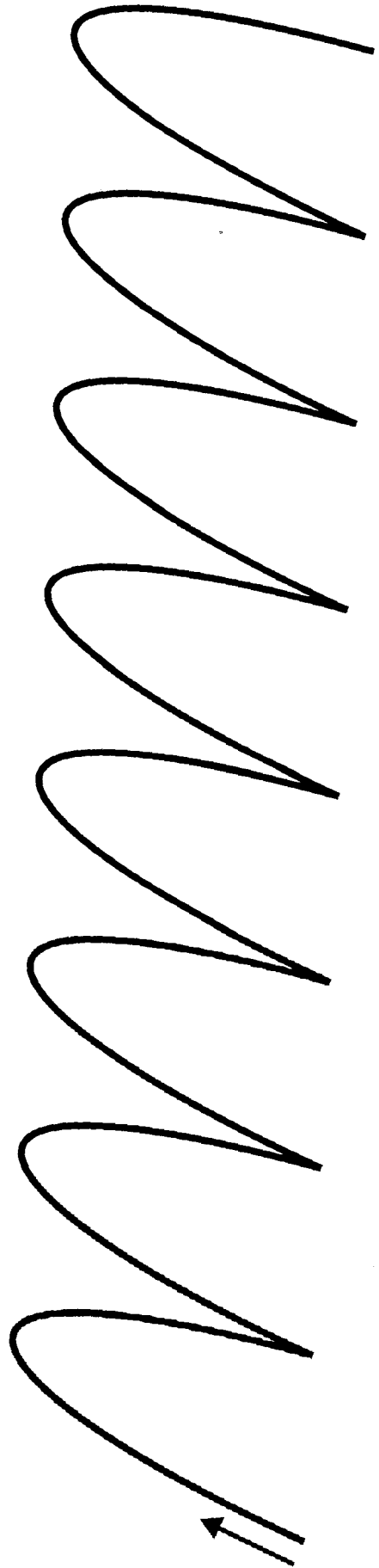
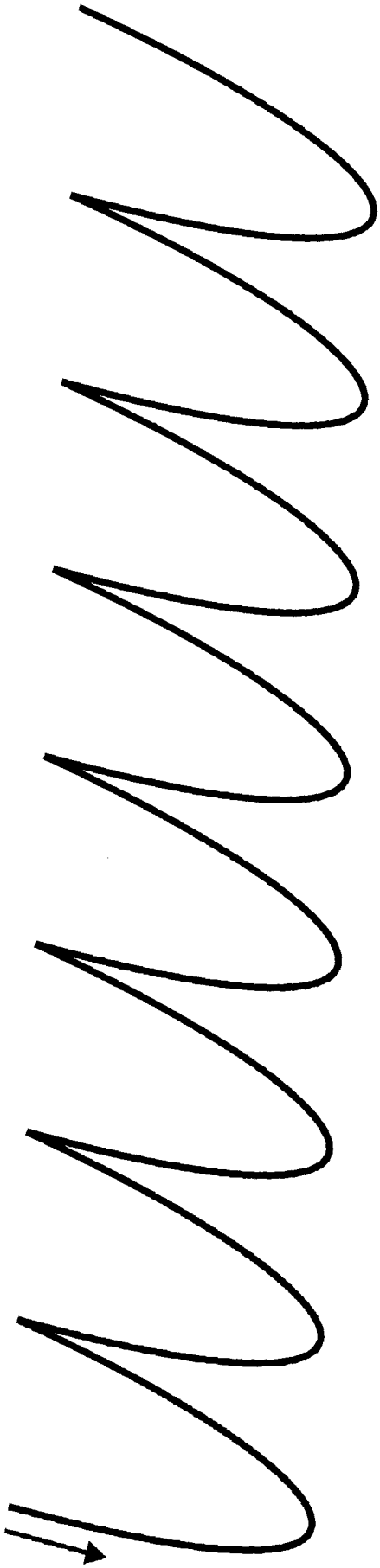
UWAGI KOŃCOWE

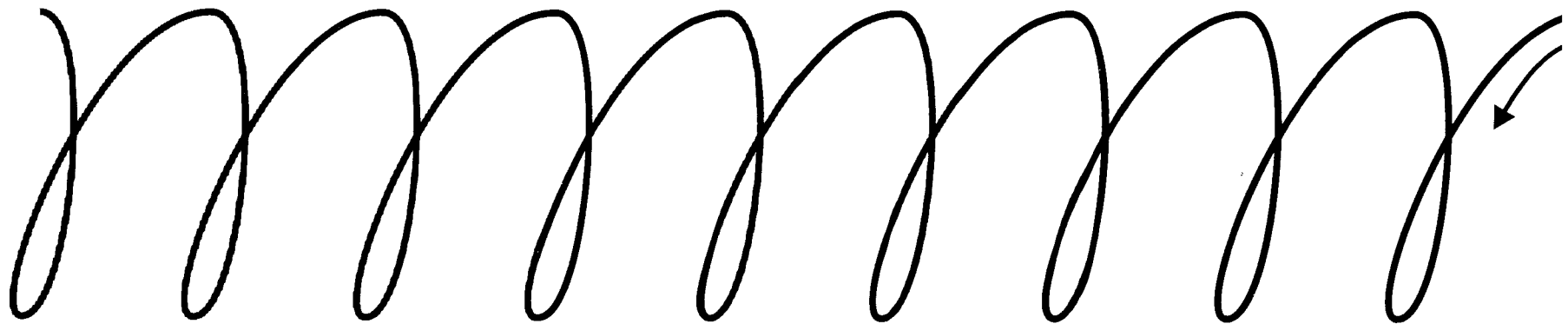
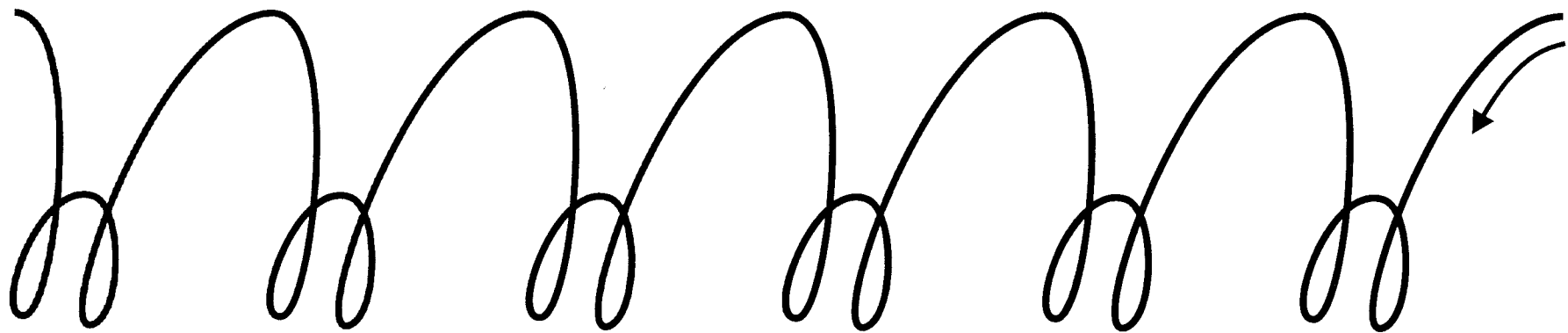
Zawsze dbajmy o to, by prowadzone ćwiczenia były atrakcyjne dla dzieci, bo tylko w ten sposób możemy zachęcić je do pracy i pokonywania trudności. Nie pozwalajmy, by w trakcie jednego spotkania dziecko oglądało i wykonywało wiele rysunków, w dodatku szybko i niepoprawnie. Przyjmujemy, że podczas każdego zajęcia dziecko wykonuje starannie 1 lub 2 rysunki.

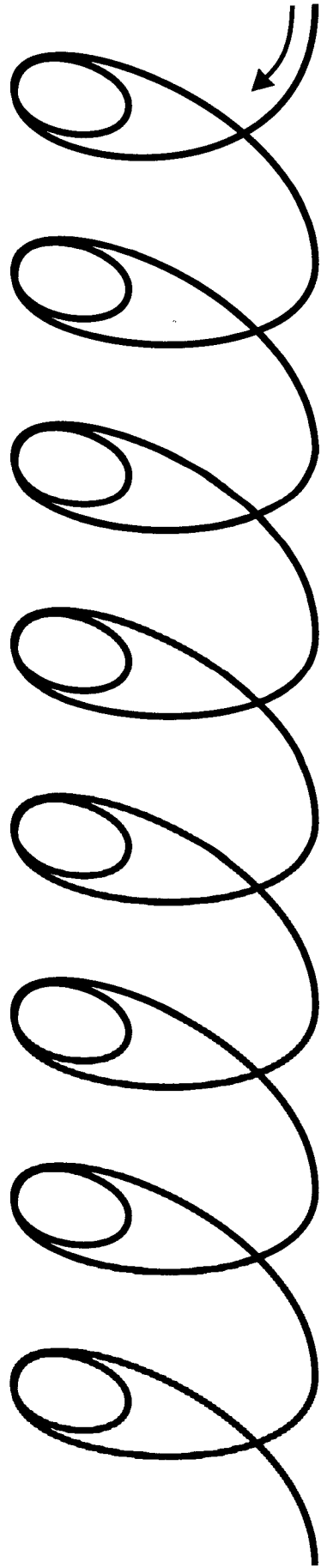
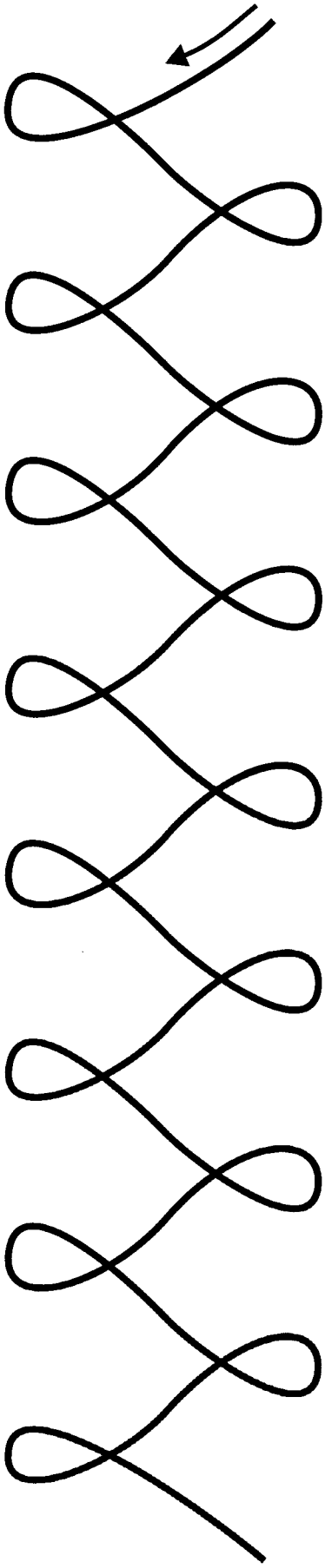
Zajęcia są znakomitą okazją do rozmowy z dzieckiem. Ćwiczenia powinny być wykonywane w atmosferze akceptacji i zabawy. Wtedy bowiem dziecko może przezwyciężyć lęk przed niepowodzeniem i niechęć do rysowania. Dlatego też wszystkie rysunki powinniśmy akceptować, a niepowodzenia obracać w żart. Z nieudanych rysunków możemy się wspólnie pośmiać, lecz nigdy nie można ich wyśmiewać. Dla wielu dzieci, które nic nie potrafią narysować, wykonanie proponowanych zadań daje szansę przeżycia pierwszego sukcesu w rysowaniu. Tym samym motywuje je do dalszych ćwiczeń, co jest niezbędnym etapem poprzedzającym rozpoczęcie nauki pisania.

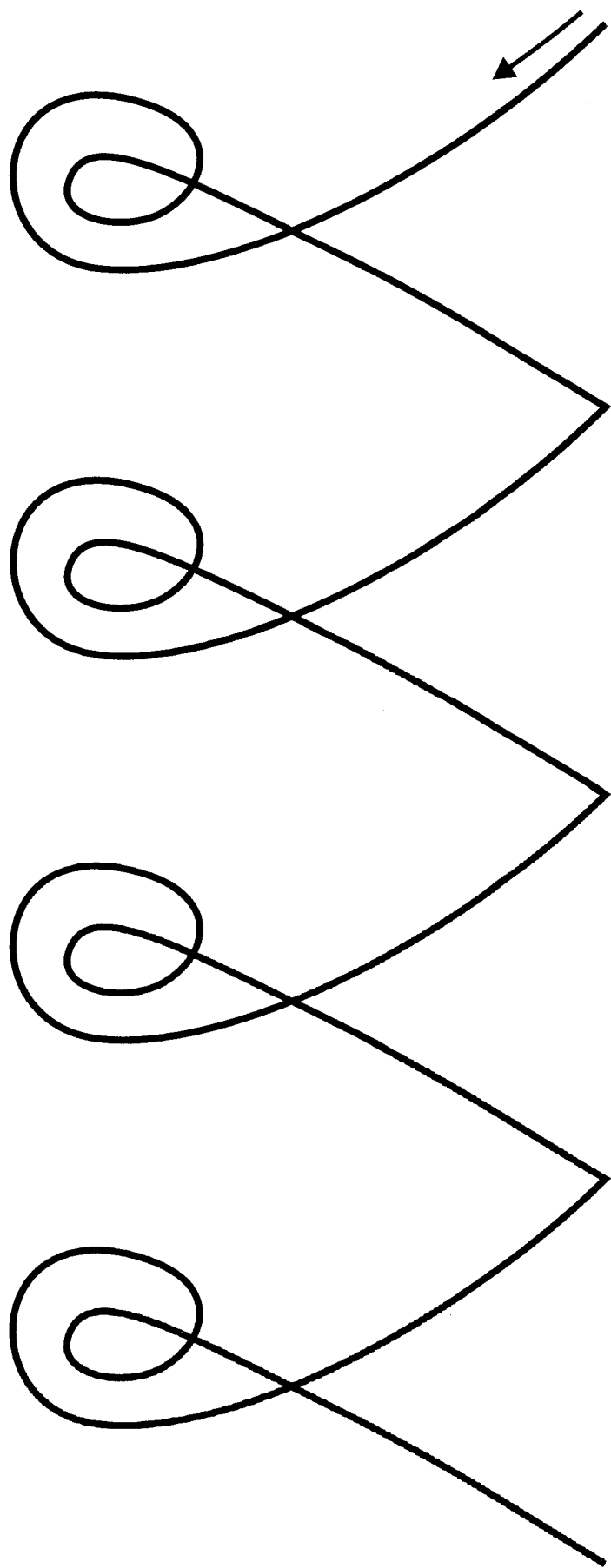
BIBLIOGRAFIA

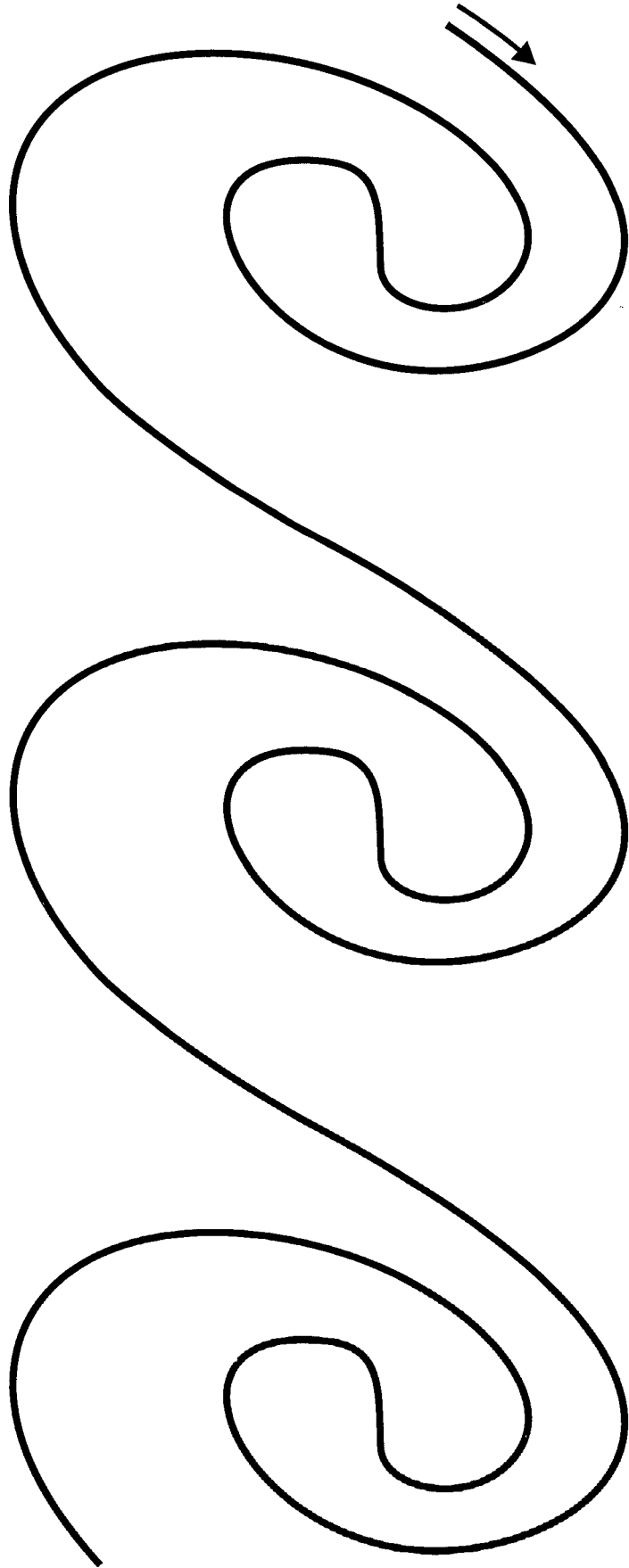
- Bogdanowicz M. (1985). *Psychologia kliniczna dziecka w wieku przedszkolnym*. Warszawa: WSiP.
- Bogdanowicz M. (1989). *Leworęczność u dzieci*. Warszawa: WSiP.
- Bogdanowicz M., Rożyńska M. (2003). *Lewa ręka rysuje i pisze. Części I-III*. Gdańsk: Wydawnictwo Harmonia.
- Tymichova H. *Metodický navod k aplikovane metode psani použivane ve specializovanych tridach pro dyslekticke deti*. (maszynopis).
- Tymichova H. (1985). *Nauč me číst a psat*. Praha: SPN.

0-1

